

Podrijetlo oltara sv. Marije Magdalene i sv. Roka iz kapele Sv. Petra u Gotalovcu

**Martina
Wolff Zubović**

Hrvatski restauratorski zavod
Dokumentacijski odsjek
za pokretnu baštinu
Zmajevac 8, Zagreb
marti@h-r-z.hr

Prethodno priopćenje
Predano 12. 7. 2010.
UDK 726.591(497.5 Gotalovec)“16“

SAŽETAK: Oltari sv. Roka i sv. Marije Magdalene iz kapele Sv. Petra u Gotalovcu u prethodnim su istraživanjima na temelju komparativne analize skulptura i ornamentalne dekoracije atribuirani Ivanu Komersteineru. Smatra se da su u grobnu kapelu Sv. Petra u Gotalovcu dospjeli iz zagrebačke Katedrale. Istraživanje njihova podrijetla rezultiralo je pretpostavkom da je današnji gotalovečki oltar sv. Roka mogao nastati preinakom oltarića Sveta tri kralja podignutoga u zagrebačkoj katedrali za biskupa Aleksandra Mikulića (1688.–1694.). Oltar sv. Marije Magdalene na temelju pregledane arhivske građe nismo mogli povezati s istoimenim oltarom iz zagrebačke Katedrale.

KLJUČNE RIJEČI: kiparstvo, drvena polikromirana skulptura, oltar, barok, 17. st., Gotalovec, Zagreb, Ivan Komersteiner, Stjepan Putz

OLTARI SV. MARIJE MAGDALENE¹ I SV. Roka iz kapele Sv. Petra u Gotalovcu demontirani su 1984. godine zbog trošnog stanja kapele. Rastavljeni su i deponirani u Zavod za restauriranje umjetnina, gdje se i danas nalaze (depo RC Ludbreg), budući da je kapela Sv. Petra i dalje neprikladna za njihov povrat zbog loših mikroklimatskih uvjeta i zabačenog položaja.

O potrebi restauriranja tih zanemarenih oltara te njihova smještanja u neki primjereniji prostor, pisale su Doris Baričević i Irena Kraševac.² Naime, riječ je o vrijednim oltarnim retablama datiranim u posljednju četvrtinu 17. stoljeća. Na osnovi stilske analize skulptura i ornamentalne dekoracije, Doris Baričević ih je pripisala Ivanu Komersteineru,³ odnosno njegovoj radionici.⁴ Ivan (Johannes) Komersteiner je narudžbe za naše krajeve primao još za boravka u Ljubljani. Godine 1687. trajno se nastanio u Zagrebu, gdje je kasnije osnovao i drvorezbarsku radionicu koju je nakon očeve smrti preuzeo sin Mihael.⁵

Komersteinerovi se oltarni retabli ističu među onodobnom produkcijom jer u strogu arhitektonsku koncepciju uvode tordirane stupove, dinamičnije impostacije skulptura i ornamentiku akantusa, najavljujući prevladavajuće barokne tendencije u oltarnoj plastici nastaloj od 1680. do četrdesetih godina 18. stoljeća.

Oltari sv. Marije Magdalene i sv. Roka nisu izvorno zamišljeni kao bočni oltari grobne kapele Sv. Petra. Naime, Doris Baričević iz izvještaja Stjepana Putza, glavnog prepošta zagrebačke Katedrale koji je u svojstvu arhidakona zagorskog opisao kapelu i njezin inventar 1758. godine, doznaje da je kapela 1755. od udara groma potpuno izgorjela.⁶ Kako je to bila grobna kapela plemićke obitelji Gothal, čiji je posljednji odvjetak po ženskoj lozi bio upravo Stjepan Putz, on ju je o svom trošku obnavljao između 1755. i 1758. Tom je prilikom postavio tri oltara. Glavni oltar i propovjedaonicu dao je nanovo sagraditi, dok je za bočne oltare pribavio stare retable. Stjepan Putz

1. Ivan Komersteiner, oltar sv. Marije Magdalene, posljednja petina 18. st., kapela Sv. Petra, Gotalovec (fototeka HRZ-a, snimio M. Braun)
Ivan Komersteiner, altar of St. Mary Magdalene, chapel of St. Peter, Gotalovec, last fifth of 18th c. (photographic archive of the HRZ, photo by M. Braun)

u vizitaciji ne navodi kako je došao do tih oltara. Doris Baričević pretpostavlja da su to mogli biti nekadašnji oltari zagrebačke Katedrale, jer je baš u vrijeme dok je on bio glavni prepošt Katedrale (1728.–1771.) zamijenjen veći broj starih drvenih oltara novim, uglavnom mramornim.⁷

Iako je očito da su gotalovečki oltari bili prepravljani, prema osnovnim oblikovnim značajkama arhitekture, skulpture i ornamentike nesumnjivo pripadaju skupini oltara iz posljednje petine 17. stoljeća atribuiranih kiparu Ivanu Komersteineru i njegovoj radionici. Vjerojatno ih je Stjepan Putz postavio u kapelu kao pandane zbog sličnosti koju imaju kao djela istog autora. Njihovim tektonskim retablama baroknu dubinu i pokrenutost pridaju skupine od po tri stupa koje flankiraju središnji dio. Na oltaru sv. Roka snažno su izbačena dva stupa, a jedan je uvučen, dok je kod oltara sv. Marije Magdalene izbačen jedan stup, a dva su uvučena. Kod oba su oltara izbačeni tordirani stupovi. U duboko usječenim interkolumnijima, te na obratima gređa smještene su skulpture. Oltar sv. Roka zaključen je segmentnim zabatom u širini središnjeg dijela. Na zabat je dužom stranicom postavljen element koji oblikom podsjeća na krnju piramidu. Oltar sv. Marije Magdalene zaključen je istim elementom koji je sada postavljen obratno, odnosno na kraću stranicu. Taj element na oltaru sv. Marije Magdalene flankiraju kompozicije od plodova koji niču iz akantusovih listova, a sastoje se od pinija, grožđa, jabuka i repe. Očito je riječ o naknadno dodanim fragmentima nekog drugog oltara. Svi dijelovi oltarne arhitekture ukrašeni su rezbarenim akantusovim lišćem karakterističnim za kipara Ivana Komersteineru i njegovu radionicu: široka i snažna središnja vitica račva se na trodijelne bočne izbojke zaobljenih vršaka koji su međusobno odvojeni ovalnim užljebljenjima, a mjesto njihova spoja naglašeno je malim naborom s nekoliko polukružnih utora. Završni list je snažno povijen. Zaigrani *putti* u akantusovim viticama koji se javljaju na predeli oltara Marije Magdalene, segmentnom zabatu oltara sv. Roka te stožastim elementima koji zaključuju oltare također imaju položaj tijela i značajke fizionomije tipične za radove Ivana Komersteineru.

Bočne oltare gotalovačke kapele detaljno je opisao arhitektonik Stjepan Putz prilikom već spomenute vizitacije u godini 1758.: „Drugi [oltar] također bočni, sličan prvom, svetoga Roka ispovjednika, sa strane Poslanice, u čijem je središtu naslikana slika; uz njegov bok sa strane Evanđelja je skulptura sv. Ladislava, kralja Ugarske, a sa strane Poslanice skulptura svetog Florijana mučenika. Gore je, sa strane Evanđelja, skulptura sv. Stjepana, kralja Ugarske, a sa strane Poslanice skulptura svetog Emerika.“⁸ Usporedimo li tekst vizitacije sa sadašnjim stanjem, primijetit ćemo da se na oltaru sv. Roka, kao skulptura koja stoji uz oltarnu palu nasuprot sv. Ladislavu, spominje mučenik Florijan, a ne sv. Kazimir. U vizitaciji se ne spominje

ni skulptura sv. Nikole biskupa koja je vidljiva na vrhu segmentnog zabata.⁹

Vizitacija o oltaru sv. Marije Magdalene kaže sljedeće: „Pobrinuo sam se da se postavi i drugi bočni oltar sa strane Evanđelja, već obojen i pozlaćen rad kipara i stolara, koji je, ako i nije novi, ipak elegantan. U njegovu je središtu slika svete Marije Magdalene. Bočno je s jedne strane skulptura svetog Joakima, s druge svetog Ivana Krstitelja. Iznad je u sredini skulptura Blažene Djevice. S jedne je strane skulptura svetog Josipa, a s druge svetog Ivana Evanđelista. Uz njega stoji veći broj anđela. Iznad njega je anđeo koji stoji.“¹⁰ Osim što je 1961. godine kao oltarna pala postavljena Šulentićeva slika sv. Marije Magdalene,¹¹ nije bilo većih izmjena. Nagađanja o podrijetlu gotalovečkih oltara uglavnom se vežu uz nekadašnje oltare zagrebačke Katedrale koji su nastali u vrijeme djelovanja Ivana Komersteineru. Neke od tih pretpostavki ipak zahtijevaju reviziju. Tako Doris Baričević u vezi s podrijetlom oltara sv. Roka iznosi sljedeće: „Kad bi izvori o starim oltarima Katedrale bili iscrpniji i potpuniji, mogli bismo saznati i nešto o izvornom patrociniju današnjeg oltara sv. Roka u Gotalovcu. U obzir bi došli osobito oltari sv. Križa i sv. Trojstva, koje je godine 1683. postavio u Katedralu Juraj Harča, arhitektonik vrbovečki.“¹² Ta su dva oltara, međutim, postavljena u Katedralu 1663. godine, što isključuje mogućnost da je riječ o Komersteinerovim oltarima. Godina 1663. kao vrijeme njihova nastanka navedena je na popisu oltara iz Katedrale koji je 1720. sastavio kanonik Toma Kovačević.¹³ Taj je popis, preveden i upotpunjen novijim podacima, objavio Stjepan Kožul¹⁴ i u njemu također nalazimo 1663. godinu.

Ljerka Gašparović pak smatra da su gotalovečki bočni oltari zapravo atike monumentalnijih oltara koje su adaptirane prema potrebama novog prostora. Pretpostavlja da je moguće da su korišteni dijelovi oltara sv. Emerika iz Katedrale: „Biskup Stjepan Putz kao zagrebački prepozit posvetio je 1760. godine novopodignuti mramorni oltar sv. Emerika u zagrebačkoj katedrali, postavljen umjesto Komersteinerovog drvenog oltara iz godine 1688. Tijekom sedam decenija, koje dijele ova dva datuma, Komersteinerov oltar više nego sigurno nije bio uništen niti vremenom oštećen, pa nije isključeno da je Stjepan Putz, tražeći retable isključene iz funkcije u zagrebačkim crkvama, ili samo njihove dijelove, dobio za restauriranu kapelu u Gotalovcu i dio spomenutog oltara. S obzirom na dimenzije gotalovečkih retabla, vjerojatno se radi o atikama nekih znatno monumentalnijih oltara.“¹⁵

Pretpostavka da su gotalovečki oltari atike nekih znatno monumentalnijih oltara je dvojbena, a u slučaju oltara sv. Marije Magdalene neodrživa. Naime, oltarna je pala uokvirena raskošnim okvirom koji sa svake strane ima po dvije edikule u kojima su smještene figure svete Katarine, Barbare, Apolonije? i svete Ane Trojne. Teško je zamisliti da bi se kipar potrudio izvesti minuciozno

2. Ivan Komersteiner, oltar sv. Roka, posljednja petina 18. st., kapela Sv. Petra, Gotalovec (fototeka HRZ-a, snimio M. Braun)
Ivan Komersteiner, altar of St. Roch, chapel of St. Peter, Gotalovec, last fifth of 18th c. (photographic archive of the HRZ, photo by M. Braun)

izrezbaren okvir s malim figurama svetica za atiku, gdje bi bio nevidljiv oku promatrača. Osim toga, predela oltara sv. Marije Magdalene završava volutnom konzolom, što također nije tipično za atiku. Vjerojatnija je pretpostavka Lelje Dobronić da je nekadašnji oltar sv. Emerika dospio u Vurot u kapelu Sv. Fabijana i Sebastijana.¹⁶

Povijest oltara sv. Emerika detaljno obrazlaže Ivan Krstitelj Tkalčić: „Žrtveniku sv. Emerika, koji je podignuo arcidjakon Ladislav, nestalo je god. 1688. svakog traga; ove bo godine na 20. lipnja sklopio je Ivan Znika, čuvar stolne crkve, sa Ivanom Komerštajnom, stolarom i vajarom, inače gradjanom zagrebačkim, ugovor, kojim se obvezao rečeni meštar, da će za 200 for. izrezati od svoga drva ukusan nov oltar sv. Emerika sa svimi uresi. Ovo svoje djelo svršio je on već godine 1689., tada bo na 15. srpnja ugovorio se Ivan Znika sa slikarom Ivanom Rožmanom, koj da će za 200 for. modro obojadisati rečeni oltar, a pozlatiti talijanskim zlatom sve oltarne kipove i urese, a naročito kip bl.d. Marije, koj je od vajakada stojao na oltaru sv. Emerika, sasvim obnoviti. Prošlog vieka ponesta i ovoga Znikom postavljena oltara te ga zamjeni novi mramorni, postavljen troškom nekih dobrotvorah, a posvećen na 9. studenog god. 1760. po Stjepanu Pucu, biskupu biogradskom i smederevskom a prepozitu zagrebačkom.“¹⁷ Gotički kip Blažene Djevice Marije čija se obnova spominje u ugovoru sa slikarom Ivanom Rožmanom, nalazi se i danas na glavnom oltaru kapele u Vurotu, što uz činjenicu da je riječ o djelu koje možemo vezati uz Ivana Komersteina¹⁸, nesumnjivo govori u prilog tvrdnji da se taj oltar doista nalazi u Vurotu. Na predeli se nalazi natpis koji navodi dvije obnove oltara. Prvu je obnovu financirao biskup Martin Bogdan (1643.–1647.), a sljedeća je izvedena u godini 1681.¹⁹ Ipak, još 1968. godine Doris Baričević navodi zadnju brojku kao upitnu. Oltar je restauriran 1980-ih u Restauratorskom zavodu Hrvatske.²⁰ Vizitacije kapele Sv. Fabijana i Sebastijana ne otkrivaju odakle je u kapelu dospio njezin glavni oltar, ali nam daju približan vremenski okvir. Prema istraživanjima Doris Baričević, sva tri oltara se još ne spominju u vizitacijama kapele iz 1771., ali se zato javljaju 17 godina poslije.²¹ To bi značilo da je oltar sv. Emerika smješten u vurotsku kapelu između 1771. i 1778. S obzirom na to da je novi mramorni oltar sv. Emerika iz Katedrale bio posvećen 1760. godine, Komersteinerov je oltar vjerojatno neko vrijeme bio i dalje u Katedrali, ali bez sakralne funkcije, koju je ponovo dobio postavši glavni oltar kapele u Vurotu. Dakle, oltar sv. Emerika (ili njegovi dijelovi) najvjerojatnije je danas u Vurotu.

U popisu Tome Kovačevića *De aris in ecclesia cathedrali Zagrabieni in anno 1720. existentibus*, koji je autor dodao prijepisu djela Rafaela Levakovića *Historiola episcopatus et dioecesis ecclesiae Zagrabienensis* pod rednim brojem 29, spominje se oltarić Sveta tri kralja podignut u zagrebačkoj Katedrali za biskupa Aleksandra Mikulića: “Aleksandar Mikulić, biskup zagrebački, dao je da se na koru postavi

dvadeset deveti oltarić, u čast Sveta tri kralja; naime, te je svece častio takvom pobožnošću da je odredio, plativši pet groševa, da se na tom oltaru neprekidno služi sveta misa ne samo na samu njihovu svetkovinu nego i cijelu osminu, od ujutro do jedanaest prije podne. I njegov neposredni nasljednik Stjepan Selišćević to je u cijelosti poštovao. A ostali nakon njega samo na prvi dan.”²² Dosada još nije razmatrana mogućnost da je današnji gotalovečki oltar sv. Roka mogao nastati preinakom oltara Svetih triju kraljeva. Naime, kako se vrijeme biskupovanja Aleksandra Mikulića (1688.–1694.)²³ podudara s djelovanjem Ivana Komersteina i njegove radionice, postoji mogućnost da je oltarić naručen upravo kod njega. Oltar s patrocinijem Sveta tri kralja mogao je imati palu s prikazom Poklonstva kraljeva, dok bi skulpture ugarskih kraljeva raspoređene oko pale i na atici ikonografski dopunjavale tu temu. Naravno, konačna potvrda ove pretpostavke može se naći samo u arhivskoj građi.

Izvjesno je da je, bez obzira na to o kojem je oltaru riječ, nakon dospjeća u Gotalovec na njega postavljena oltarna slika s prikazom novog titulara, dok su prateće skulpture kraljeva na njemu ostale.

Tragom pretpostavke da je „elegantan, iako ne novi“ oltar Marije Magdalene u Gotalovec također dospio iz zagrebačke Katedrale,²⁴ istražili smo „sudbinu“ istoimenog oltara koji se, sudeći prema izvorima i ranijoj literaturi, u njoj nalazio. Prema Ivanu Krstitelju Tkalčiću, oltar pod patrocinijem sv. Marije Magdalene bio je u Katedrali nekoliko stoljeća: „Pod zadnjim prozorom južne pobočne ladje do južnoga zvonika stojao do svršetka prošlog vieka oltar sv. Marije Magdalene. Fundacija oltara ove božje ugodnice pada u drugu polovinu xiv. vieka ili god. 1357., a učinio ju Dioniz, arcidjakon kalnički i kanonik zagrebački, zapisav za uzdržavanje njegova altariste posjed Petrovce kod Čučerja i polovinu zemljišta prozvanog ‚banski dvori‘, koje je ležalo pred stolnom crkvom. Je li arcidjakon Dioniz i podignuo upravo taj oltar, neznamo, nu ako ga i je postavio, to je on morao stojati na drugom kojem mjestu, i to u svetištih kapelah, pošto sredinom xiv. vieka tri jednakosvodne visoke ladje ni građene nisu bile; ali to stoji, da je tečajem xvi. vieka već na tom mjestu postojao, i da je god. 1684. troškom kanonika Matije Ledera iznovce obojadisan i pozlaćen bio. Ovaj oltar sv. Magdalene stajaše ovdje do polovine prošlog vieka ili do godine 1758., kad ga prenesoše, kako rekosmo, u kapelu bl.dj. Marije, a na tom mjestu podignut bje oltar sv. Gervaza i Protaza, koji god. 1759. na 30. lipnja posvetio naslovni biskup i prepozit zagrebački Stjepan Putz.“²⁵ Međutim, iz opisa toga oltara, koji se od 1758. godine nalazi u kapeli Blažene Djevice Marije, saznajemo da je riječ o posve novom oltaru posvećenom sv. Mariji Magdaleni: “Novi ovaj oltar, koj je stavio nepoznati dobrotvor g. 1758. bio je neznatne ciene, sabijen od dasakah a sadrom obložen. U sriedi imao je bojadisanu sliku sv. Mandaljene kako pred razpelom zaplakana sjedi.

Ovoj srednjoj slici na tom oltaru bijaše s desna drveni kip sv. Karla Boromejskoga, a s lijeve sv. Alojsia.²⁶ Taj je oltar 1883. dodijeljen župnoj crkvi u Maji te je poslije uništen u Domovinskom ratu.²⁷ Dakle, oltar sv. Marije Magdalene iz 1758. „neznatne cijene, sabijen od dasakah a sadrom obložen“ i poslije uništen u Domovinskom ratu, treba razlikovati od oltara koji je „god. 1684. troškom kanonika Matije Ledera iznovce obojadisan i pozlaćen bio“. Potonji je naveden kao 27. oltar u već spomenutom popisu Tome Kovačevića *De aris in ecclesia cathedrali Zagradiensi in anno 1720. existentibus*: „Dvadeset sedmi oltar poziva nas na štovanje sv. Marije Magdalene. Za prebojavanje i pozlaćivanje stoji na raspolaganju iz ostavštine Mathie

Ledera arhiđakona goričkog 100 florena u godini 1684. A o čijem li će se trošku izvesti skulptorski posao, saznat će se na sudnji dan.“²⁸ Pomalo zagonetan kraj bilješke ostavlja nejasnim je li skulptorski rad izveden a neplaćen ili pak uopće nije izveden. Kako je Matija Leder umro 1682.,²⁹ dvije godine prije nego što je oltar postavljen, postojala je mogućnost da se u oporuci³⁰ Matije Ledera krije nešto više podataka o oltaru sv. Marije Magdalene. Nažalost, kako u oporuci nema riječi o oltaru, nismo uspjeli arhivskim materijalom potkrijepiti pretpostavku da je katedralni oltar Marije Magdalene bio djelo Ivana Komersteinera koje je intervencijom Stjepana Putza preseljeno u kapelu Sv. Petra u Gotalovcu. ■

Bilješke

1 Oltar sv. Marije Magdalene restauriran je za izložbu *Sveti trag* koja se 1994. godine održala u Muzeju Mimara. Tom prilikom rekonstruirani su dijelovi oltarne arhitekture i nedostajuće rezbarije, oslik je učvršćen, a dio oštećenja i novi dijelovi su retuširani. Publiciran je u katalogu izložbe *Sveti trag, Devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije 1094.–1994.* (ur. Tugomir Lukšić...et al.), Zagreb 1994., 325.

2 DORIS BARIČEVIĆ, IRENA KRAŠEVAC, Recentna devastacija baroknog sakralnog inventara na području Hrvatskog zagorja, u: *Zbornik 1. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti*, (ur.) Milan Pelc, Zagreb, 2004., 414.

3 Kipar Ivan Komersteiner umro je u Zagrebu 1694./ 95. no nije poznato vrijeme i mjesto njegova rođenja. Usp. Komersteiner, Ivan, *ad vocem* u: *Enciklopedija hrvatske umjetnosti*, sv. 1, Zagreb, 1995., 448.

4 DORIS BARIČEVIĆ, Pregled spomenika skulpture i drvorezbarstva 17. i 18. st. u istočnom dijelu Hrvatskog zagorja, u: *Ljetopis JAZU*, 76, Zagreb, 1972., 283–313., 289. “On doduše ne spominje gdje je nabavio ta dva stara oltara, ali je vjerojatno da potječu iz Zagreba, jer oba po svom kiparskom i ornamentalnom ukrasu nesumnjivo pripadaju drvorezbarskoj radionici zagrebačkog kipara Ivana Komersteinera.”

5 DORIS BARIČEVIĆ, Barokno kiparstvo sjeverne Hrvatske, Zagreb, 2008., 63. „Kiparovim vlastoručnim djelima mogu se prema tome smatrati samo ona djela nastala za Zagreb i Hrvatsku od 1676. do 1694. godine. Njegova je radionica, međutim, nastavila raditi varirajući njegov kiparski stil pod vodstvom njegova sina Mihaela i drugih suradnika.”

6 DORIS BARIČEVIĆ, 1972., (bilj. 4), 288.; Nadbiskupski arhiv Zagreb (dalje NAZ), Vis.can. 1758, knj. 23/v

7 DORIS BARIČEVIĆ, 1972., (bilj. 4), 289.; „Najvjerojatnije je da je Puc kao glavni prepošt Zagrebačke katedrale nabavio ove oltare upravo iz te crkve, jer baš u njegovo vrijeme (1728–1771) zamijenjen je veći broj starih drvenih oltara katedrale novim, većinom mramornim.”

8 NAZ, Vis. can. 1758, knj. 23/v.

„Alteram item collateralem, priori non absimilem, S. Rochi confessoris ad cornu Epistolae, in cujus medio est depicta Imago, ejusdem Sancti Rochi Confessoris ad latera vero ejusdem(em), ex parte Evangelij est Statua S. Ladislai Regis Hungariae ex parte vero Epistolae statua Floriani Martiyris. Superiori vero ex parte Evangeliji Statua S. Stephani Regis Hungariae, ex parte vero Epistolae S. Emerici.“ Prevela Irena Bratičević.

9 Fototeka HRZ-a, fotograf: Mario Braun, 15.12.1983. Br.fot. 2989

10 Vis.can. 1758, knj. 23/v: „Alteram collateralem ad Cornu Evangelij curavi aponi Aram, operis sculptorij, et arcularij jam colorata(m) et inaurata(m) qui quamvis nova non sit elegans tamen est. In cujus medio est imago depicta S. Magdalena. Ex latere ab una parte Statua S. Joachimi, ex alia S. Joannis Baptistae, Superius in medio Statua B. V. e latere uno Statua S. Joseph ex altero vero S. Joannis Evangelistae cum adstanti(a,s) plurim(um) Angelorum. In Sumitate ejusdem Angelus stans.“ Prevela Irena Bratičević.

11 Spomenica župe Zajezda od 1854. god.; Citat: „Godine 1961. u kapeli Sv. Petra promijenjena je oltarska slika sv. Marije Magdalene. Stara je posve propala, a novu je naslikao akademski slikar Zlatko Šulentić za 25.000.“

12 DORIS BARIČEVIĆ, (bilj. 4), 289.

13 *De aris in ecclesia cathedrali Zagradiensi in anno 1720. existentibus*, popis kanonika Tome Kovačevića koji je dodao prijepisu djela Rafaela Levakovića *Historiola episcopatus et dioecesis ecclesiae Zagradiensis*, Arhiv HAZU-a, IV. c. 15 Codex xxxvi.

14 STJEPAN KOŽUL, Doprinos Ivana Krstitelja Tkalčića obnovi zagrebačke prvostolnice, u: *Život i djela Ivana Krstitelja Tkalčića*, (Zbornik radova znanstvenog skupa o 100. obljetnici smrti Ivana Krstitelja Tkalčića, Zagreb, 24. svibnja 2005.), (ur.) Stjepan Razum, Zagreb, 2006., 112–121.

15 LJERKA GAŠPAROVIĆ, O aktivnosti Ivana Komersteinera u Hrvatskoj, u: *Peristil*, 18–19, (1975/1976.), 74.

- 16** LELJA DOBRONIĆ, Biskupski i kaptolski Zagreb, Zagreb, 1991., 56.
- 17** IVAN KRSTITELJ TKALČIĆ, Prvostolna crkva zagrebačka nekoć i sada, Zagreb, 1885., 80.
- 18** DORIS BARIČEVIĆ, Pregled spomenika skulpture i drvorezbarstva 17. i 18. stoljeća s područja kotara Sisak, u: *Ljetopis JAZU*, 72, Zagreb, 1968., 483–518., 503. „Stilske karakteristike skulptura i ornamentike povezuju ga uz opus zagrebačkog kipara Ivana Komersteinera.“
- 19** DORIS BARIČEVIĆ 1968., (bilj. 18), 502. “u sredini predele je slikani okvir koji u donjem dijelu sječe današnja, nešto previsoka zidana menza, a u okviru je teško čitljiv i mjestimično izbrisan natpis: MARTINUS PRAESUL PROPRIO BOGDANIUS AERE/ME STUDUIT(?) QUONDAM SAT RENOVARE PIE/TUTAMEN ATTRITAM LONGAEO TEMPORIS AEVO/SUMPTIBUS EXTOLLIS DUX EMERICE TUIS/ 1.6.8.?, Prijevod: Martin Bogdanius, biskup, nekoć me pobožno/nastojao dostatno obnoviti svojim novcem./Ti me, ipak oštećenu zbog duga protoka vremena,/vojvodo Emeriče, podižeš o vlastitom trošku. (Prevela Irena Bratičević.)
- 20** Usp. Katalog radova Restauratorskog zavoda Hrvatske od 1966.–1986, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 12 (1986.), 112, kat. 443 .
- 21** DORIS BARIČEVIĆ, 1968., (bilj. 19), 502. „Tek godine 1778. spominju se u ovoj kapeli, kojoj je kolator bio zagrebački kaptol, tri oltara, od kojih je glavni bio posvećen patronima kapele, Fabijanu i Sebastijanu.“
- 22** Arhiv HAZU, IV. c. 15 Codex xxxvi: „Vigesimum nonum altariolum ad honorem divorum trium regum in choro locari curavit Alexander Mikulich praesul zagrabiensis; quos sanctos ille ea vene: ratione prosecutus est, ut ad eandem aram non solum in ipso eorum die festo, sed et per totam octavam a mane usque ad horam xi. am. Sacra continuo dato stipendio grossorum quinque legi curavit. Id quod successor eiusdem immediatus Stephanus Selischsevich illibate observavit. Reliqui autem post hunc non nisi primo die.“ Prevela Irena Bratičević.
- 23** STJEPAN KOŽUL, 2006. (bilj. 14) 120.
- 24** DORIS BARIČEVIĆ, 2008., (bilj. 7), 68. „Većina je tih oltara nestala tijekom 18. i početkom 19. stoljeća, kada su ih zamijenili većinom mramorni oltari. Srećom, neki su od njih u fragmentima spašeni tako da su preneseni u druge crkve i kapele, gdje su se sačuvali do danas. Dva fragmenta u kapeli sv. Petra u Gotalovcu (sl. 52–58), 55 oltar u kapeli sv. Fabijana i Sebastijana u Vurotu (1681.) 56 (sl. 59, 60) i oltar sv. Jeronima u Župnoj crkvi sv. Marka u Jakuševcu, lijepi su primjeri izgleda nekadašnjih oltara katedrale, koji su u Komersteinerovo vrijeme stajali na bočnim zidovima ili uz stupove lađe.“
- 25** IVAN KRSTITELJ TKALČIĆ, 1885., (bilj.17), 93–94.
- 26** Isto, 74.
- 27** STJEPAN KOŽUL, (bilj. 14), 119.–120. „Župnik u Maji, Pavao Leber bilježi u župnoj spomenici da je 25. kolovoza 1882. molio kardinala Josipa Mihalovića ‘da izvoli iz prvostolne crkve zagrebačke jedan oltar darovati župnoj crkvi Majskoj. Na tu moju molbu stigao je povoljan odgovor. Riešenjem od 4. veljače o.g. [1883.] poklonio je uzoriti kardinal oltar sv. Magdalene Majskoj crkvi.’ Oltar je u Maju, 11. srpnja 1883., dovezao trgovac Mišo Šterk, te ga je trebalo popraviti i postaviti na svoje mjesto. Oltar je imao lijepu sliku zaštitnice u sredini, ulje na platnu, venecijanske škole, ‘koja je predstavljala Magdalenu siedeću pred razpelom s mrtvačkom glavom i pred njom dva anđela’. Oltar je obnovio talijanski majstor Luigi Dallo do lipnja 1884. godine. Za gornji dio oltara nabavljena je manja slika, ulje na platnu, sv. Katarine. Svečano ga je blagoslovio majski župnik Pavao Leber, 11. lipnja 1884. te zabilježio da je oltar sv. Marije Magdalene sada najljepši oltar u župnoj crkvi koja ih ima četiri. [...] Taj oltar su uništili i župnu crkvu u Maji razorili u vrijeme Domovinskoga rata pobunjeni Srbi i tzv. JNA.“
- 28** Vigesima 7ima Ara ad venerationem S. Maria Magdalena nos provocat. In cuius decolorationem et inaurationem constat de substantia Mathiae Leder Arch(idiaco) ni Goricensis et A. expositos Rhen(enses florenos) 100 in a(nno) 1684. at opus ipsum sculptorium cuiusnam sumptibus promotum sit, in die novissimo patebit. Prevela Irena Bratičević. Potrebno je napomenuti da smo termin *decolorationem* od lat. glagola de-coloro (promijeniti boju, nagrđiti, zaprljati) preveli kao *prebojat*, usp. Ivan Krstitelj Tkalčić, 1885. 93–94. „...iznovce obojadisan i pozlaćen...“ Taj se termin u tekstovima vizitacija upotrebljava i u značenju „obojiti“.
- 29** IVANČAN, LJUDEVIT, *Podaci o zagrebačkim kanonicima od god. 1193. do 1924.*, tipkopis, Zagreb, 1912.–1924. (Tipkopis se nalazi u Kaptolskom arhivu u Zagrebu), 612–613.
- 30** NAZ, Act. Cap. Ant. Fasc. 76

Summary

Martina Wolff Zubović

ORIGIN OF THE ALTARS OF ST. MARY MAGDALENE AND ST. ROCH IN ST. PETER'S CHAPEL AT GOTALOVEC

The altars of St. Mary Magdalene and St. Roch arrived at the chapel of St. Peter at Gotalovec in the middle of the 18th century, due to a range of unforeseen circumstances. In 1755 the chapel was struck by lightning and burnt down entirely. In the period between 1755 and 1758, Stjepan Putz, chief canon of the Zagreb cathedral, had it reconstructed at his own expense. The chapel inventory was renovated, in that the main altar and the pulpit were built anew, while for the side altars Putz acquired the old retables. Although it is obvious that the old retables were redone, their main architectural, sculptural and ornamental features indicate undoubtedly that they belong to a group of altars dating from the last fifth of the 17th century, attributed to the sculptor Ivan Komersteiner and his workshop. Stjepan Putz probably decided to put them in the chapel as counterparts, given the similar features that they share as works of the same author. Although in his visitation of 1758 he described the chapel renovation in detail, Stjepan Putz made no mention of where the altars had been acquired. Since a number of old wooden altars were replaced by new ones during the period in which he held the position of the cathedral's chief canon (1728–1771), speculations about the origin of the Gotalovec altars are generally linked to the previous cathedral altars, which were created at the time of Ivan Komersteiner. Some such assumptions call for revision. An analysis of literature and archival sources has brought us to the conclusion that the altars of the Holy Cross and Holy Trinity are not in the picture, because they were built not in 1683, but rather in 1663. The assumption that the Gotalovec altars are atticases of some much more monumental altars is dubious, and

in the case of the altar of St. Mary Magdalene it cannot be supported. The reason for this lies in the fact that the minute engravings in the frame of the altar pala, which include four aediculae with small figures of saints, would be completely invisible to the observers if placed any higher. In addition, the altar's predella ends in a vaulted console, which is not typical of atticases. As far as the altar of St. Roch is concerned, our assumption is that it used to be the small altar of the Church of the Epiphany, erected at the time of bishop Aleksandar Mikulić. Given that the time of office of bishop Aleksandar Mikulić (1688–1694) corresponds to the period of activity of Ivan Komersteiner and his workshop, there is a possibility that the small altar was ordered from him. The altar with patrocinium of the Church of the Epiphany could have a pala with a representation of the Adoration of the Magi, while the sculptures of Hungarian kings placed around the pala and on the attica served as an iconographic supplement to the theme. Upon its arrival in Gotalovec, the old altar pala could have been replaced with the current one, representing the new titular, while the accompanying sculptures of kings remained on the altar. The hypothesis that the cathedral altar of St. Mary Magdalene is a work by Ivan Komersteiner, and that it was transferred to the chapel of St. Peter at Gotalovec at the request of Stjepan Putz, could not be supported by the analysis of archival materials.

KEYWORDS: *sculpture, wooden polychrome sculpture, altar, baroque, 17th c., Gotalovec, Zagreb, Ivan Komersteiner, Stjepan Putz*